

GÓC NHÌN KẾT QUẢ HƯỚNG NGHIỆP (HƯỚNG NGHIỆP VÀ PHÂN LUỒNG) TRONG THỰC HIỆN KHUNG CHƯƠNG TRÌNH GIÁO DỤC PHỔ THÔNG 2018

Nguyễn Minh Đăng Khôi¹

Trong những năm qua, công tác Hướng nghiệp (Hướng nghiệp và phân luồng) cho học sinh khối trung học đã được bộ Giáo dục và Đào tạo quan tâm và đẩy mạnh, coi đó là một trong những giải pháp chiến lược để thực hiện đổi mới toàn diện trong Giáo dục và Đào tạo. Tuy nhiên, thực tiễn triển khai vẫn còn nhiều khoảng trống và bất cập, dẫn đến hiệu quả phân luồng chưa đạt mục tiêu đề ra trong Đề án 522/QĐ-TTg. Tỷ lệ cử nhân thất nghiệp, lao động trẻ làm việc trái ngành, hay hiện tượng học sinh không có việc làm đang ở mức đáng báo động. Chính vì vậy, tham luận này tập trung đánh giá thực trạng, chỉ ra các kết quả, đồng thời đề xuất một số giải pháp đồng bộ để nâng cao hiệu quả công tác Hướng nghiệp (Hướng nghiệp và phân luồng), với các từ khóa xuyên suốt bài tham luận gồm: Hướng nghiệp (Hướng nghiệp và phân luồng), kỹ năng nghề, giáo dục phổ thông, đào tạo nghề, thị trường lao động, năng lực cốt lõi, chính sách, giải pháp. Qua đó, bài tham luận kỳ vọng góp phần xây dựng hệ sinh thái giáo dục nghề nghiệp hiện đại, phù hợp thực tiễn phát triển kinh tế – xã hội Việt Nam trong giai đoạn mới.

I. THỰC TRẠNG CỦA HƯỚNG NGHIỆP VÀ PHÂN LUỒNG

Hướng nghiệp (Hướng nghiệp và phân luồng) cho học sinh trung học phổ thông từ lâu đã được xác định là một giải pháp chiến lược, góp phần thực hiện thắng lợi mục tiêu đổi mới toàn diện giáo dục Việt Nam. Điều này được thể hiện trong khung Chương trình giáo dục phổ thông 2018 và Luật Giáo dục 2019: “Chính phủ quy định chi tiết hướng nghiệp và phân luồng trong giáo dục theo từng giai đoạn phù hợp với nhu cầu phát triển kinh tế - xã hội.”

Năm 2018, theo Quyết định số 522/QĐ-TTg ngày 14 tháng 5 năm 2018 đã phê duyệt Đề án “Giáo dục hướng nghiệp và định hướng phân luồng học sinh trong giáo dục phổ thông giai đoạn 2018-2025”.

Theo đề án 522/QĐ-TTg, mục tiêu đến năm 2025: Phần đầu 100% trường trung học cơ sở và trung học phổ thông có chương trình giáo dục hướng nghiệp gắn với sản xuất, kinh doanh, dịch vụ của địa phương; đối với các trường ở địa phương có điều kiện kinh tế - xã hội đặc biệt khó khăn đạt ít nhất 80%; phần đầu 100% trường trung học cơ sở và trung học phổ thông có giáo viên kiêm nhiệm làm nhiệm vụ tư vấn hướng nghiệp đáp ứng yêu cầu về chuyên môn, nghiệp vụ; đối với các địa phương có điều kiện kinh tế - xã hội đặc biệt khó khăn đạt ít nhất 80%; phần đầu ít nhất 40% học sinh tốt nghiệp trung học cơ sở tiếp tục học tập tại các cơ sở giáo dục nghề nghiệp đào tạo trình độ sơ cấp, trung cấp; đối với các địa phương có điều kiện kinh tế - xã hội đặc biệt khó khăn đạt ít nhất 30%; phần đầu ít nhất 45% học sinh tốt nghiệp trung học phổ thông tiếp tục học tập tại các cơ sở giáo dục nghề nghiệp đào tạo trình độ cao đẳng; đối với các địa phương có điều kiện kinh tế - xã hội đặc biệt khó khăn đạt ít nhất 35%.

Song, qua các nghị quyết ban hành cho công tác Hướng nghiệp (Hướng nghiệp và phân luồng) còn có các vấn đề tồn tại đáng chú ý hiện nay là:

¹ Phó Viện trưởng Viện Nghiên cứu ứng dụng Khoa học Tâm lý – Giáo dục Phương Nam.

- Thực trạng sinh viên thất nghiệp đang khá phổ biến trên cả nước và đây là vấn đề nan giải nhiều năm nay. Tính riêng năm 2022, TP. HCM báo cáo 150.000 lao động mất việc được hưởng trợ cấp thất nghiệp thì 83.000 người là lao động phổ thông và gần 46.000 nhân sự có trình độ đại học trở lên. Hiện nay rất nhiều sinh viên ra trường đang phải làm các việc trái ngành để mưu sinh, thậm chí đi làm công nhân, chạy xe ôm công nghệ... (Theo báo Dân Trí _ Thứ tư, 31/05/2023).

- So với tỷ lệ thất nghiệp trong độ tuổi lao động, tỷ lệ thất nghiệp của thanh niên luôn cao và gấp hơn 3 lần do thanh niên là lực lượng trẻ, nhu cầu có việc làm cao hơn, họ bắt buộc tìm kiếm việc làm. Bên cạnh đó, thanh niên thường được trang bị các kiến thức tốt với trình độ cao nên họ có nhiều cơ hội lựa chọn công việc đúng như ý muốn hơn là làm các công việc tạm thời, thu nhập thấp. Tỷ lệ thất nghiệp của thanh niên khu vực thành thị là 10,19%; khu vực nông thôn là 6,86%. Trong quý 2 năm 2024, cả nước có khoảng 1,3 triệu thanh niên (từ 15-24 tuổi) không có việc làm và không tham gia học tập, đào tạo, chiếm 10,2%. Tỷ lệ thanh niên không có việc làm và không tham gia học tập, đào tạo ở khu vực nông thôn là 11,3%, khu vực thành thị là 8,5%; nữ thanh niên không có việc làm và không tham gia học tập, đào tạo là 11,5%; nam là 9,0% (Theo Thông cáo báo chí về tình hình lao động - Theo báo Lao động Việt Nam - ngày 04/08/2024).

- Tại TP.HCM đại diện Sở Nội vụ thành phố cho biết, trong 5 tháng đầu năm 2025, số lượng lao động trẻ đang thất nghiệp dưới 35 tuổi là gần 22.400 người, chiếm tỷ lệ 49,06% (trích "TP.HCM: Gần 50% người đề nghị hưởng trợ cấp thất nghiệp là lao động trẻ" - (theo Tạp chí Tổ chức Nhà nước và Lao động)).

Sự bất tương thích này bắt nguồn từ việc nhận thức xã hội vẫn đang còn đặt nặng tấm bằng Đại học, coi đó là "chuẩn thành công", nhưng lại chưa chú trọng kỹ năng nghề nghiệp thực chất, thái độ và đạo đức nghề. Học sinh được khuyến khích vào đại học ngay cả khi năng lực không phù hợp, thiếu đam mê nghề nghiệp, dẫn đến **lãng phí thời gian, tiền bạc** của gia đình và xã hội. Đồng thời, hoạt động hướng nghiệp ở nhà trường chưa đủ mạnh, thiếu chiều sâu, không tạo cho các em cơ hội khám phá năng lực, sở thích và chưa hiểu rõ nhu cầu thị trường lao động trước khi lựa chọn nghề.

Vấn đề đặt ra ở công tác hướng nghiệp và tuyển sinh: giống hay khác nhau về mục tiêu? Đây là một câu hỏi nên đặt ra cho các nhà hoạch định Giáo dục, Bộ Giáo dục và Đào tạo cụ thể hơn là lãnh đạo các trường THCS và THPT.

Nếu tiếp tục duy trì trạng thái này, chúng ta sẽ còn đối mặt nhiều năm với:

- Tỷ lệ cử nhân thất nghiệp tiếp tục tăng.
- Nguồn lực lao động vẫn tiếp tục thiếu hụt
- Cản trở các mục tiêu công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước.

Từ tất cả các thực trạng trên, chúng ta có thể khẳng định: công tác Hướng nghiệp (Hướng nghiệp phân luồng) đang chưa hoàn thành mục tiêu theo mong muốn của Đề án 522/QĐ-TTg của Thủ tướng Chính phủ về Giáo dục hướng nghiệp và định hướng phân luồng học sinh trong giáo dục phổ thông giai đoạn 2018 - 2025.

Với trách nhiệm của một cơ quan Nghiên cứu Khoa học đồng thời là lực lượng phản biện chính sách xã hội, Viện Nghiên cứu Ứng dụng Khoa học Tâm lý Giáo dục Phương Nam xin trình bày tham luận này với 02 mục tiêu:

- Mục tiêu thứ nhất: Đưa ra góc nhìn kết quả về mục tiêu giáo dục Hướng nghiệp (Hướng nghiệp và Phân luồng) chưa đạt yêu cầu theo Đề án 522/QĐ-TTg của Thủ tướng Chính phủ về Giáo dục hướng nghiệp và định hướng phân luồng học sinh trong giáo dục phổ thông giai đoạn 2018 - 2025.

- Mục tiêu thứ hai: Kiến nghị giải pháp toàn diện nâng cao hiệu quả Hướng nghiệp và phân luồng học sinh.

II. GÓC NHÌN KẾT QUẢ

Nhìn vào hệ thống văn bản pháp lý hiện hành, chúng ta có thể khẳng định Nhà nước ta đã xây dựng một khung pháp lý rất đầy đủ, có tính nhất quán và thể hiện tầm nhìn chiến lược cho công tác Hướng nghiệp (Hướng nghiệp và phân luồng) cho học sinh phổ thông. Tuy nhiên, khoảng cách giữa việc “**có chính sách**” và việc “**thực thi hiệu quả**” vẫn còn khá lớn, cần đòi hỏi phải phân tích sâu về những yếu tố gây cản trở ngay trong cấu trúc vận hành của hệ thống giáo dục.

Chương trình giáo dục phổ thông mới được ban hành kèm Thông tư 32/2018/TT-BGDĐT (được sửa đổi bổ sung bởi Thông tư 13/2022/TT-BGDĐT) của Bộ Giáo dục và Đào tạo, theo đó đối với hoạt động giáo dục bắt buộc là hoạt động trải nghiệm, hướng nghiệp ở 3 cấp học được quy định như sau: Đối với cấp tiểu học: Hoạt động trải nghiệm từ lớp 1-5 là 105 tiết/năm học. Đối với cấp trung học cơ sở, trung học phổ thông: Hoạt động trải nghiệm, hướng nghiệp từ lớp 6-12 cũng 105 tiết/năm học.

Chỉ 5% trong 52.000 trường phổ thông có nhân viên tư vấn tâm lý trường học (theo báo Phụ nữ Việt Nam, 02/7/2025). Điều này chứng minh cho chúng ta được một thực trạng đó là thiếu hụt trầm trọng số lượng nhân viên tư vấn tâm lý ở các trường, dẫn đến kết quả việc đào tạo kỹ năng nói chung, kỹ năng Hướng nghiệp nói riêng và công tác trải nghiệm hướng nghiệp cho học sinh đều thiếu về số lượng và chất lượng. Từ đây, chúng ta nhìn nhận được rằng: kết quả đào tạo 10 năng lực cốt lõi (theo mục III, trang 7, của khung chương trình Giáo dục phổ thông 2018) không thể đạt được mục đích đào tạo. Việc học sinh thực hiện các bài test năng lực trên mạng xã hội gây ra sự hiểu nhầm và dùng kết quả cho việc chọn nghề. Từ đó việc chọn nghề sẽ bị sai với năng lực.

Đặc biệt, vẫn chưa cơ chế đánh giá bắt buộc đối với từng cơ sở giáo dục trong công tác Giáo dục Hướng nghiệp. Điều này dẫn đến nhiều trường coi hướng nghiệp là hoạt động bổ sung, chưa phải nhiệm vụ trọng tâm. Hệ quả là có nơi tổ chức vài buổi mang tính hình thức, chưa hình thành chuỗi hoạt động hướng nghiệp liên tục và thực chất, làm giảm đáng kể hiệu lực của chương trình.

Việc đào tạo chứng chỉ ngắn hạn cho giáo viên kiêm nhiệm, nhân viên tư vấn tâm lý trường học tạo ra sự sai sót, nhầm lẫn trong công tác giáo dục hướng nghiệp.

Tương tự, vai trò của gia đình gần như bị bỏ ngỏ. Phụ huynh vẫn có xu hướng quyết định thay con theo quan niệm “phải học đại học mới thành công” hoặc “thay con chọn nghề”, trong khi các công cụ chính sách lại chưa tác động đủ mạnh để thay đổi nhận thức cộng đồng. Điều này làm hạn chế ý nghĩa nhân văn của Hướng nghiệp, bởi chính phụ huynh vẫn chưa quan tâm đúng mức, chưa đồng hành cùng Cơ sở Giáo dục.

Tuy nhiên một tín hiệu hết sức tích cực đáng được ghi nhận là vào ngày 14/4/2025, Bộ Giáo dục và Đào tạo đã chính thức ban hành quyết định thành lập Ban Tham mưu về công tác giáo dục hướng nghiệp. Đây được coi là bước tiến mạnh mẽ, thể hiện quyết tâm chính trị cũng như sự cam kết hành động nhằm kiện toàn hệ thống tổ chức, nâng cao chất lượng công tác Hướng nghiệp trong bối cảnh đổi mới căn bản và toàn diện giáo dục.

Việc thành lập Ban Tham mưu này không chỉ mang ý nghĩa tạo đầu mối tham vấn chính sách, mà còn mở ra cơ hội quy tụ các nguồn lực chuyên gia, nhà khoa học, doanh nghiệp và cộng đồng, từ đó

đồng hành cùng Bộ GD&ĐT trong việc xây dựng, điều chỉnh, giám sát các chương trình hướng nghiệp, bảo đảm tính thực tiễn và phù hợp với nhu cầu phát triển nhân lực đất nước.

Có thể khẳng định, quyết định này là một bước đi đầy trách nhiệm, kịp thời và đáng khích lệ, hứa hẹn góp phần tháo gỡ các điểm nghẽn tồn tại lâu nay, tạo đà cho công tác hướng nghiệp và phân luồng học sinh phổ thông phát huy hiệu quả sâu rộng, thực chất, bền vững trong thời gian tới.

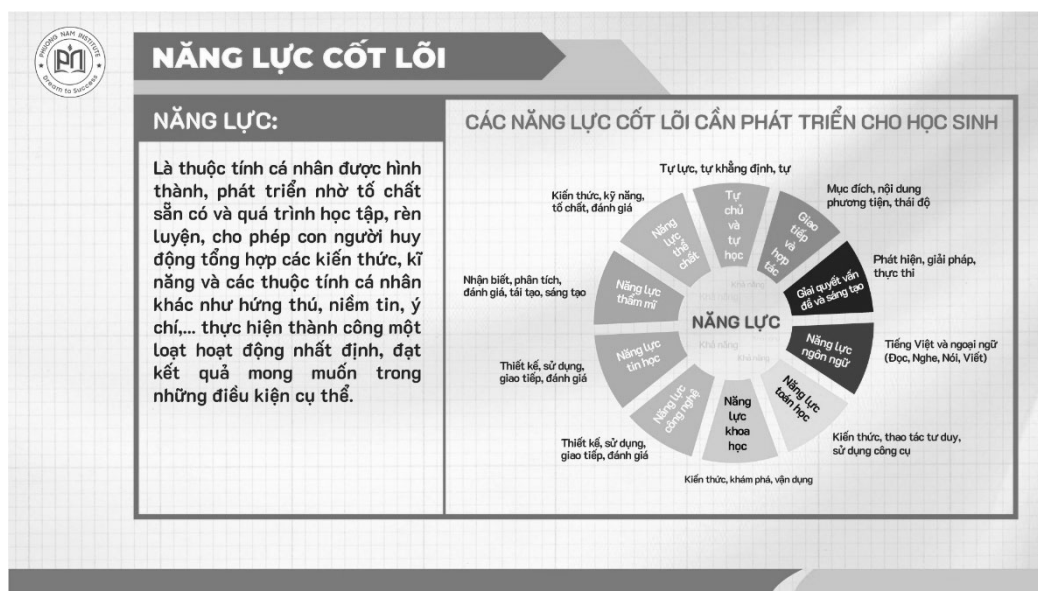
III. KIẾN NGHỊ VÀ GIẢI PHÁP TOÀN DIỆN NÂNG CAO HIỆU QUẢ HƯỚNG NGHIỆP - PHÂN LUỒNG HỌC SINH

Trên cơ sở tổng quan thực trạng và các phân tích chiều sâu ở những phần trước, có thể khẳng định: công tác hướng nghiệp, phân luồng học sinh trong hệ thống giáo dục phổ thông tuy đã có tiến bộ về mặt chính sách, song vẫn chưa thật sự phát huy hiệu quả thực tiễn. Để khắc phục các khoảng trống này, cần xây dựng một hệ giải pháp đồng bộ, mang tính căn cơ, đồng thời đủ linh hoạt để thích ứng với bối cảnh kinh tế - xã hội đang biến đổi nhanh chóng. Sau đây là các kiến nghị và giải pháp trọng tâm, đề xuất thực thi trên quy mô cả nước:

1. Cần xem trọng việc Đào tạo và phát triển 10 năng lực cốt lõi vào chương trình Hướng nghiệp theo khung chương trình 2018

Trong bối cảnh giáo dục Việt Nam đang chuyển mình mạnh mẽ, việc thực thi Hướng nghiệp (Hướng nghiệp và phân luồng) không chỉ đòi hỏi sự thay đổi về chính sách, cơ chế, mà còn cần một nền tảng khoa học và thực tiễn đủ sâu, để bảo đảm đáp ứng trọn vẹn nhu cầu phát triển của người học. Một trong những khung định hướng quan trọng chính là việc phát triển **các năng lực cốt lõi** cho học sinh, coi đó như “hạt nhân” để kiến tạo hành trình nghề nghiệp và học tập suốt đời.

Những năng lực này không phải là khái niệm trừu tượng, mà đã được khẳng định qua thực tiễn giáo dục nhiều năm, cũng như phù hợp với đòi hỏi của thị trường lao động hiện đại.



Để thực hiện việc này hệ thống các trường cần:

- Xây dựng các chương trình đào tạo kỹ năng, chương trình trải nghiệm xã hội theo hướng dẫn của khung Chương trình Đào tạo 2018. Đặc biệt, nhân viên tư vấn tâm lý cần đề xuất Ban Giám hiệu

cho phép thành lập câu lạc bộ cho học sinh hoạt động và có đánh giá rút kinh nghiệm từ đó tạo ra giá trị trải nghiệm cho học sinh hình thành những năng lực cốt lõi. Những câu lạc bộ này nên hoạt động cụ thể hóa bằng các bài tập thực hành, dự án, trải nghiệm thật, đóng vai vào các hoạt động.

- Xây dựng điều kiện nội dung và cơ sở vật chất cho học sinh trải nghiệm hoạt động giáo dục STEM.

2. Xây dựng công cụ kiểm tra năng lực cho công tác Hướng nghiệp (Hướng nghiệp phân luồng)

Trong bối cảnh Hướng nghiệp (Hướng nghiệp phân luồng) còn thiếu sự đồng bộ trên mạng xã hội xuất hiện rất nhiều bài test năng lực đến từ các nền giáo dục khác Việt Nam, các cơ sở đào tạo đại học có những bài thi đánh giá năng lực (dựa trên từng môn học). Ở Việt Nam tổ chức ILO (Tổ chức Lao động Quốc tế) từng công bố bài test năng lực Hướng nghiệp cho học sinh THCS.

Từ những công cụ nêu trên học sinh Việt Nam thường nhận kết quả sau thực hiện bài kiểm tra chưa sát với năng lực và từ đó dẫn đến việc chọn sai nghề. Vì vậy, giải pháp cần thực hiện xây dựng một công cụ test năng lực Hướng nghiệp dành cho học sinh Việt Nam có những đặc điểm Cấu trúc khoa học:

- Phân tích “khả năng” tạo ra “năng lực” của đối tượng giáo dục.
- Phân tích năng lực của đối tượng giáo dục và so sánh với 10 năng lực cốt lõi theo khung Chương trình Giáo dục 2018.
- Phân tích điều kiện thích hợp của đối tượng giáo dục với nghề dự kiến đào tạo.
- Tính ứng dụng cao. Thực hiện bài test trực tuyến, dễ tiếp cận với đối tượng giáo dục ở tất cả các vùng miền.

3. Phát triển đội ngũ thực hiện công tác Giáo dục Hướng nghiệp

- Đào tạo đội ngũ giáo viên (nhân viên) tư vấn tâm lý chuyên trách công tác giáo dục Hướng nghiệp (thay vì kiêm nhiệm, hoặc chứng chỉ ngắn hạn).
- Tổ chức bồi dưỡng định kỳ, cập nhật kiến thức về xu hướng nghề nghiệp mới, kỹ năng chuyển đổi số, giúp giáo viên hướng nghiệp đồng hành sát thực tế với học sinh.

4. Đổi mới phương thức.

- Cho đối tượng giáo dục tham gia chương trình trải nghiệm Hướng nghiệp đúng quy định theo khung chương trình Giáo dục 2018 và thông tư 04/BGDĐT về công tác đào tạo kỹ năng sống và giáo dục hướng nghiệp. Nghĩa là, đối tượng giáo dục được chạm đến nghề nghiệp sau chương trình trải nghiệm Hướng nghiệp (không tham gia hình thức).
- Dùng kỹ thuật công nghệ mới giúp đối tượng giáo dục trong “không gian nghề nghiệp”.
- Đối tượng giáo dục được “nhập vai nghề nghiệp”.

5. Đẩy mạnh truyền thông về công tác Hướng nghiệp (Hướng nghiệp và phân luồng).

- Tổ chức chiến dịch truyền thông cấp Quốc gia về giá trị của công tác giáo dục Hướng nghiệp (Hướng nghiệp và Phân luồng), nhằm thay đổi quan niệm xã hội “đại học là duy nhất”, nâng cao hình ảnh học nghề, học trung cấp, cao đẳng.
- Truyền thông cần tập trung vào các câu chuyện thành công thực tế của những học sinh chọn phân luồng nhưng vẫn có sự nghiệp tốt, nhằm tạo niềm tin, động lực cho thế hệ học sinh kế tiếp.

Tài liệu tham khảo

1. Thủ tướng Chính phủ (2018, ngày 14 tháng 5). *Quyết định số 522/QĐ-TTg phê duyệt đề án giáo dục hướng nghiệp và định hướng phân luồng học sinh trong giáo dục phổ thông giai đoạn 2018–2025*. Cổng Thông tin điện tử Chính phủ. Truy cập từ <https://datafiles.chinhphu.vn/cpp/files/vbpq/2018/05/522.signed.pdf>
2. Hoàng, T. (2023, ngày 31 tháng 5). *Choáng với trường 100% sinh viên tốt nghiệp có việc làm nhưng... làm gì?* Báo Dân trí. Truy cập từ <https://dantri.com.vn/lao-dong-viec-lam/choang-voi-truong-100-sinh-vien-tot-nghiep-co-viec-lam-nhung-lam-gi-20230530170858627.htm>
3. Thư viện Pháp luật (2024, ngày 4 tháng 8). *Tỷ lệ thất nghiệp của thanh niên luôn cao và gấp hơn 3 lần trong quý 2 năm 2024, vì sao?* Truy cập từ <https://thuvienphapluat.vn/lao-dong-tien-luong/ty-le-that-nghiep-cua-thanh-nien-luon-cao-va-gap-hon-3-lan-trong-quy-2-nam-2024-vi-sao-28028.html>
4. Tạp chí Tổ chức Nhà nước và Lao động (2025, tháng 5). *TP.HCM: Gần 50% người đề nghị hưởng trợ cấp thất nghiệp là lao động trẻ*. Truy cập từ <https://tcnn.vn/news/detail/68368/TP.HCM-Gan-50-nguoi-de-nghi-huong-tro-cap-that-nghiep-la-lao-dong-tre.html>
5. Báo Phụ nữ Việt Nam (2025, ngày 2 tháng 7). *Chỉ 5% trong 52.000 trường phổ thông có nhân viên tư vấn tâm lý trường học*. Truy cập từ <https://phunuvietnam.vn/chi-5-trong-52000-truong-pho-thong-co-nhan-vien-tu-van-tam-ly-truong-hoc-20250619161939589.htm>